

FORSKNINGSETISKA DELEGATIONENS VERKSAMHETS- BERÄTTELSE 2023

FORSKNINGSETISKA
DELEGATIONEN

INNEHÅLL

1. Delegationens mål och uppgifter	3
2. Främjande av god vetenskaplig praxis	5
2.1. God vetenskaplig praxis (GVP)	5
2.2. Stödpersoner för forskningsetik	7
2.3. Kommunikation	8
2.4. Evenemang	9
3. Handläggning vid misstankar om kränkning av god vetenskaplig praxis	12
3.1. Misstänkta och konstaterade avvikelser från GVP som anmälts till TENK	12
3.2. Begärda och givna GVP-utlåtanden från TENK	13
3.3. Sammanfattningar av TENK:s GVP-utlåtanden	14
4. Etisk förhandsbedömning	19
4.1. Koordinering av etikprövning inom humanvetenskaperna (IEEA)	19
4.2. Begärda och givna IEEA-utlåtanden från TENK	21
4.3. Utvecklingsprojekt för etiska principer och etisk förhandsbedömning av forskning som gäller naturen och miljön	22
5. Internationell verksamhet	23
6. Personal och ekonomi	25

1.

DELEGATIONENS MÅL OCH UPPGIFTER

FORSKNINGSETISKA DELEGATIONEN (TENK) är ett sakkunnigorgan som tillsatts av undervisnings- och kulturministeriet (UKM) och som behandlar etiska frågor i anslutning till forskning. Dess uppgift är att främja god vetenskaplig praxis och förebygga oredligheter i forskningen (Förordning om forskningsetiska delegationen 1347/1991). Dessutom ska Forskningsetiska delegationen enligt förordningen 1) göra framställningar och avge utlåtanden till myndigheter om lagstiftningsfrågor och andra forskningsetiska frågor, 2) fungera som sakkunnigorgan vid utredning av forskningsetiska problem, 3) ta initiativ för främjande av forskningsetiken samt främja diskussionen om forskningsetik i Finland, 4) följa den internationella utvecklingen inom sitt område och delta aktivt i internationellt samarbete och 5) sprida information om forskningsetiska frågor.

Forskningsetiska delegationen utför sina uppgifter genom att garantera forskningens etiska karaktär och kvalitet genom att förebygga oredligheter inom alla vetenskapsområden. TENK utarbetar nationella anvisningar, ordnar seminarier och främjar utbildning, koordinerar den etiska förhandsbedömningen av humanvetenskaper samt bildar nätverk och påverkar både nationellt och internationellt. Dessutom övervakar TENK god vetenskaplig praxis genom att följa upp och statistikföra avvikelser från god vetenskaplig praxis, ge utlåtanden om utredningar av misstänkta avvikelser från god vetenskaplig praxis och erbjuda råd i problemsituationer. Genomförandet av dessa åtgärder beskrivs närmare i kapitlen 2–6.

UKM tillsätter TENK:s medlemmar på förslag av vetenskapssamfundet för treårsperioder. Under mandatperioden 1.2.2022–31.1.2025 är professor Riitta Keiski från Uleåborgs universitet ordförande och direktör **Sirpa Thessler** från Naturresursinstitutet vice ordförande.

Utöver dem har delegationen åtta andra medlemmar:

- Manager **Veikko Ikonen**, VTT
- Universitetslektor **Simo Kyllönen**, Helsingfors universitet
- Professor **Jari Laurikka**, Tammerfors universitet
- Universitetslektor **Matti Muukkonen**, Östra Finlands universitet
- Specialsakkunnig **Susanna Näreaho**, Yrkeshögskolan Metropolia

- Professor **Riitta Salmelin**, Aalto-universitetet
- Biträdande professor **Alexi Tornio**, Åbo universitet
- Professor **Risto Turunen**, Östra Finlands universitet

Som permanent sakkunnig i delegationen fungerar kansler emerita **Krista Varantola** och som sekreterare TENK:s generalsekreterare, docent **Sanna-Kaisa Spoof**.

Delegationen sammanträdde sju gånger under 2023. Möten ordnades i huvudsak på distans. Utöver delegationens uppgifter främjar TENK:s medlemmar forskningsetiska frågor på många sätt till exempel genom att undervisa, hålla presentationer och anföranden, genom publiceringsverksamhet, intervjuer och andra medieframträdanden samt genom att vara aktiva i såväl nationella som lokala etiska kommittéer och arbetsgrupper.

2.

FRÄMJANDE AV GOD VETENSKAPLIG PRAXIS

2.1. GOD VETENSKAPLIG PRAXIS (GVP)

TENK:s anvisningar som utarbetats tillsammans med forskningssamfundet har sedan 1994 gett forskare och högskolestuderande en modell för god vetenskaplig praxis (GVP) och behandling av misstankar om kränkningar av denna (GVP-processen) som tillämpas i Finland. Anvisningen *God vetenskaplig praxis och handläggning av misstankar om avvikelser från den i Finland* (den s.k. GVP-anvisningen) är en anvisning på allmän nivå som grundar sig på forskningssamfundets självreglering och som måste följas av de organisationer som åtagit sig den i all forskningsverksamhet och inom alla vetenskapsområden.

Sedan 2012, det vill säga efter att den föregående GVP-anvisningen publicerades, har högskole- och forskningssamfundet internationaliserats ytterligare. Öppen vetenskap, dataskyddsbestämmelserna, sociala medier och tillämpningar för artificiell intelligens samt forskarnas bedömningspraxis har förändrat forskarnas verksamhetsätt och -miljö. År 2018 svarade TENK på ökningen av tvister om upphovsmannaskap i publikationer med en separat rekommendation om avtal om upphovsmannaskap (PDF).

TENK godkände den tillsammans med forskningssamfundet uppdaterade nya GVP-anvisningen på sitt möte 27.1.2023. Undervisnings- och kulturministeriets (UKM) överdirektör **Atte Jääskeläinen** publicerade *God vetenskaplig praxis och handläggning av misstankar om avvikelser från den i Finland. Forskningsetiska delegationens GVP-anvisning 2023* (PDF) 15.3.2023 på seminariet *Etikens dag* på Vetenskapernas hus. I den nya anvisningen betonas främjandet av god forskningspraxis och en ansvarsfull forskningskultur.

De viktigaste uppdateringarna i GVP 2023-anvisningen är följande:

Överdirektör Atte Jääskeläinen offentliggjorde den uppdaterade anvisningen om god vetenskaplig praxis på Etikens dag 15.3.2023.

- GVP-processens längd och tiden för begäran om utlåtande av TENK har förkortats,
- befattningsbeskrivning för stödpersonerna för forskningsetik har lagts till,
- klassificeringen av verksamhet som strider mot GVP har harmoniserats med internationell praxis,
- identifieringen av GVP-kränkningar har kopplats till en bedömning av allvarlighetsgraden,
- den europeiska rekommendationen om skydd för parterna i undersökningen av GVP-kränkningar har beaktats,
- forskarnas skyldighet att redogöra för relevanta bindningar har ökat,
- högskolorna har fått ansvaret för behandlingen av misstankar om kränkningar av lärdomsprov på pro gradu-nivå och
- ”god vetenskaplig praxis” har översatts till engelska med termen ”research integrity”.

Våren 2023 presenterades den nya anvisningen för intressentgrupper vid skräddarsydda diskussionstillfällen som genomfördes på distans. Kompletterande material till anvisningen utarbetades, såsom en checklista för organisationer och forskare som förbundit sig, samt en förnyad blankett för anmälan om misstanke om GVP-kränkning. Separata publikationer om anvisningen tryck-

tes på finska, svenska och engelska. Före utgången av 2023 hade nästan hundra organisationer av olika storlek förbundit sig till GVP 2023-anvisningen. Se de organisationer som förbundit sig till GVP-anvisningen.

2.2. STÖDPERSONER FÖR FORSKNINGSETIK

TENK koordinerar den nationella stödpersonsverksamheten inom forskningsetik som inleddes 2017. Utgångspunkten för stödpersonsverksamheten är bland annat behovet av att stärka forskarkårens kompetens om god vetenskaplig praxis i Finland. Stödpersonernas viktigaste uppgift är att erbjuda den egna organisationens personal konfidentiell rådgivning i situationer där man misstänker en avvikelse från god vetenskaplig praxis. De organisationer som förbinder sig till den nya GVP-anvisningen förbinder sig också att utse en stödperson för forskningsetik i sin organisation. Före utgången av 2023 deltog sammanlagt 75 forskningsorganisationer och 157 stödpersoner i stödpersonssystemet för forskningsetik.

TENK ordnar årligen utbildnings- och nätverksevenemang för stödpersonerna. År 2023 ordnades evenemang i februari, maj och december, och tyngdpunkten i år låg på att introducera stödpersonerna i den nya GVP-anvisningen.

Arbetet med att uppdatera den så kallade stödpersonsanvisningen för stödpersoner (TENK:s rekommendationer för stödpersoner, 2018) inleddes. Syftet med uppdateringen är att se till att anvisningen är i linje med GVP-anvisningen som uppdaterades 2023.

Den årliga enkäten som kartlägger stödpersonsverksamheten besvarades i januari 2024 av 59 stödpersoner (svarsprocent 38). Liksom tidigare omfattade stödpersonernas uppgifter 2023 främst forskningsetisk rådgivning och information. Det fanns ganska få misstankar om GVP-kränkning och -processer. Respondenterna bedömde att stödpersonsverksamheten var nyttig och upplevde för det mesta att de lyckades sköta sin uppgift. Som utmaningar upplevdes bland annat att mer omfattande forskningsetiska frågor hamnar utanför det GVP-betonade uppgiftsfältet, resurserna och inställningen hos organisationen. Man önskade mer stöd av TENK för bland annat nätverksbildning.

Utvecklingsgruppen för stödpersonsverksamheten inledde sin nya treårsperiod i början av året. Utvecklingsgruppen fastställde att uppdatera stödpersonsanvisningen, ge organisationer anvisningar och engagera dem i stödpersonsverksamheten, möjliggöra en engelskspråkig stödpersonsverksamhet och utveckla nätverkandet som tyngdpunkter i den kommande verksamheten. Ordförande är Simo Kyllönen från Helsingfors universitet, medlem i TENK.

2.3. KOMMUNIKATION

Forskningsetiska delegationen har till uppgift att bedriva informationsverksamhet om forskningsetiska frågor. I delegationens och dess sekretariats verksamhet är kommunikationen en del av all verksamhet och alla expertuppgifter. TENK informerar om sin verksamhet, sina forskningsetiska anvisningar och rekommendationer samt i vidare bemärkelse om nationella och internationella forskningsetiska frågor på finska, svenska och engelska bland annat på sin egen webbplats och i sitt nyhetsbrev samt på webbplatsen för Ansvarsfull forskning och på X-kontot Ansvarsfull forskning (@VastTiede).

År 2023 var kommunikationen tätt sammanflätad med den uppdaterade GVP-anvisningen. Information om anvisningen och uppdateringen av den gavs särskilt på webbplatsen och i nyhetsbrevet samt med olika riktade meddelanden till intressentgrupperna. Nyhetsbrevet ger information om delegationens viktigaste nyheter och aktuella forskningsetiska frågor. Nyhetsbrevet utkommer 2–4 gånger per år. Nyhetsbrevet skickas till prenumeranterna och ledningen för de organisationer som förbundet sig till TENK:s anvisningar samt till andra centrala intressentgrupper. År 2023 publicerades nyhetsbrevet i februari (1/2023), april (2/2023), september (3/2023) och december (4/2023). Vid slutet av 2023 hade nyhetsbrevet sammanlagt 585 prenumeranter.

I och med publiceringen av den uppdaterade GVP-anvisningen fokuserade TENK:s kommunikation på uppdateringen av TENK:s webbplats. Webbplatsens innehåll uppdaterades i sin helhet så att det motsvarar innehållet och ändringarna i den uppdaterade GVP-anvisningen. Samtidigt fästes uppmärksamhet vid webbplatsens tydlighet, begriplighet, visuella utseende och förbättring av användarupplevelsen. Webbplatsens sidor på finska uppdaterades under året. Arbetet med att uppdatera de svenska och engelska sidorna fortsätter 2024.

År 2023 besöktes TENK:s webbplats 168 000 gånger. Antalet unika besök ökade med 59,4 procent jämfört med föregående år 2022, då webbplatsen besöktes 105 383 gånger. Antalet besök på enskilda sidor (pageviews) var 620 995. Årets fem mest besökta sidor var engelskspråkig rekommendation om en modell för meritförteckning för forskare (Template for researcher's curriculum vitae), förstasidan, avsnittet för god vetenskaplig praxis, sidan med anvisningar och material samt modellen för forskarens meritförteckning på finska (Modell för meritförteckning för forskare). Forskningsetiska delegationens rekommendation 2020). Forskningsetiska delegationens webbplats och varumärke är välkända; de flesta hittar webbplatsen direkt via webbläsarens adressfält. Till näst hittar man till webbplatsen via sökmotorer och tredje mest via andra webbplatser, såsom forskningsorganisationers webbplatser.

Som stöd för kommunikationen och intressentgruppsarbetet för den uppdaterade GVP-anvisningen skapades en ny undervisningsvideo som komplet-

terar serien av tidigare videor. I den nya videon presenteras goda vetenskapliga förfaringssätt med hjälp av animationer, audio och text. Videon är på finska och textas på svenska och engelska. Tidigare videor behandlar utredning av vetenskapsfusk i Finland och etisk förhandsbedömning av humanvetenskaper.

Dessutom kommunicerar TENK:s medlemmar och sekretariat om TENK:s verksamhet och gör forskningsetiska frågor synliga genom att hålla presentationer på seminarier och publicera artiklar samt genom att ge intervjuer.

2.4. EVENEMANG

TENK ordnade i samarbete med de nationella etiska delegationerna Etikens dag 2023 15.3.2023. Etikens dag är ett seminarium om etiska frågor inom vetenskap och forskning som har samlat representanter för olika vetenskapsområden ända sedan 2011. Temat för seminariet var denna gång etiska frågor inom natur- och miljöforskning.

Evenemanget inleddes med workshoppa på förmiddagen och offentliggörandet av den uppdaterade *God vetenskaplig praxis och handläggning av misstankar om avvikelser från den i Finland*. Forskningsetiska delegationens GVP-anvisning 2023. **Tiina Pullola** (Jord- och skogsbruksministeriet), **Petteri Lehtikoinen** (Naturhistoriska centralmuseet Luomus), **Meri Kunnasranta** och **Katja Holmala** (Naturresursinstitutet) samt **Riina Huusko** (Naturresursinstitutet) diskuterade metoderna för märkning av vilda djur vid morgonens första workshop. TENK:s specialist **Eero Kaila** ledde dagens andra workshop, där man tillsammans med intressentgrupperna kom med idéer till en etisk checklista för natur- och miljöforskningen.

Offentliggörandet av GVP 2023-anvisningen vid Vetenskapernas hus 15.3.2023 (f.v.) Päivi Tikka, Terhi Kilpi, Sanna-Kaisa Spoof, Riitta Keiski och Minna Aittasalo.

I samband med publiceringen av GVP-anvisningen höll undervisnings- och kulturministeriets (UKM) överdirektör **Atte Jääskeläinen**, TENK:s ordförande **Riitta Keiski**, generalsekreterare **Sanna-Kaisa Spoof** och special-sakkunnig **Minna Aittasalo**, Institutet för hälsa och välfärds FUI-överdirektör **Terhi Kilpi** och direktör för Finlands Akademis strategiska forskning **Päivi Tikka** presentationer. På seminariet Etikens dag höll dessutom special-sakkunnig **Toni Eerola** (Geologiska forskningscentralen), forskningskoordinator **Anna Lintunen** (Helsingfors universitet), professor **Ilari Sääksjärvi** (Åbo universitet), forskningsprofessor **Juha Hiedanpää** (Naturresursinstitutet), projektchef **Kaj Forsius** (Finlands miljöcentral) samt TENK:s vice ordförande Sirpa Thessler och medlem Simo Kyllönen presentationer.

Etikens dag ordnades på Vetenskapernas hus i Helsingfors (Kyrkogatan 6). Seminariets program kunde dessutom följas på distans på YouTube. Evenemanget ordnades i samarbete med Gentekniknämnden (GTLK), Finlands Vetenskapsakademier, Riksomfattande etiska delegationen inom social- och hälsovården (ETENE), Nationella kommittén för medicinsk forskningsetik (TUKIJA) och Delegationen för skydd av djur som används för vetenskapliga ändamål och undervisningsändamål (TOKES).

I april 12.4.2023 ordnades ett informationsmöte för forskningsorganisationernas ledning och förvaltningspersonal om förbindelse till den nya GVP-anvisningen. Evenemanget ordnades på distans i Zoom. I programmet deltog TENK:s ordförande Riitta Keiski, direktör **Erja Heikkinen** (UKM), TENK:s generalsekreterare Sanna-Kaisa Spoof och special-sakkunnig Minna Aittasalo samt utvecklingsexpert **Kirsi Klemelä** (Åbo universitet).

I maj 10.5.2023 hölls ett informationsmöte om den nya GVP-anvisningen och behandlingen av misstankar om kränkningar av god vetenskaplig praxis för personer i forskningsorganisationer som utreder misstankar om vetenskapligt fusk och bereder eller genomför GVP-processer. Under evenemanget bekantade man sig med den uppdaterade GVP-anvisningen och de viktigaste ändringarna i den med tanke på GVP-processen och hanteringen av misstankar om vetenskapligt fusk. Informationsmötet ordnades på distans i Zoom. Under evenemanget höll TENK:s generalsekreterare Sanna-Kaisa Spoof och special-sakkunnig Minna Aittasalo samt professor och kanslerns sekreterare **Sakari Melander** (Helsingfors universitet) presentationer.

I maj 24.5.2023 ordnades dessutom evenemanget Research Integrity Morning för internationella forskare. Under det engelskspråkiga evenemanget presenterades TENK:s verksamhet, anvisningar och rekommendationer samt stödpersonsverksamhet inom forskningsetik. Vid evenemanget som ordnades på distans i Zoom talade TENK:s generalsekreterare Sanna-Kaisa Spoof, koordinator **Kalle Videnoja**, specialist Eero Kaila och koordinator **Anni Sairio**.

I oktober 10.10.2023 ordnade TENK i samarbete med Utbildningsstyrelsen och undervisnings- och kulturministeriet ett seminarium om god akademisk

praxis vid högskolorna. Under seminariet diskuterade man Europarådets rekommendation om åtgärder mot fusk, främjande av god akademisk praxis och förebyggande av studiefusk vid högskolorna. Det avgiftsfria seminariet ordnades i Paasitorni i Helsingfors. Det var dessutom möjligt att följa evenemanget på distans på YouTube. Under programmet höll kanslichef **Anita Lehikoinen** (UKM), undervisningsrådet **Maija Innola** (UKM), professor **Riitta Pyykkö** (Åbo universitet), professor **Erika Löfström** (Helsingfors universitet) och professor **Phil Newton** (Swansea University) presentationer. I de parallella smågrupperna talade dessutom prorektor **Petri Suomala** (Aalto-universitetet), direktör för strategisk utveckling av utbildningen **Peppi Taalas** (Jyväskylä universitet), vice ordförande **Diana Muraskina** (SAMOK), specialforskare **Anne Kärki** (Satakunnan ammattikorkeakoulu) och direktör för studieärenden **Petri Sjöblom** (Åbo universitet). Direktör **Jonna Korhonen** (UKM) fungerade som ordförande för evenemanget.

I oktober 25.10.2023 deltog TENK i offentliggörandet av anvisningarna *Ethical guidelines for responsible academic partnerships with the Global South* som ordnades av Universitetens utvecklingspartnersnätverk UniPID. TENK fungerade som partnerspartner för evenemanget och anvisningen genom att delta i styrgruppens arbete. Vid evenemanget From words to action: Laying foundations for responsible academic partnerships with the Global South höll **Liisa Laakso** (Nirdoc Africa Institute), **Tiina Vihma-Purovaara** (UKM), **Elizabeth Eta** (Helsingfors universitet), **Bonn Juego** (Jyväskylä universitet), **Jackie Kado** (Network of African Science Academies), **Markus Laitinen** (Helsingfors universitet) och **Tiina Konttinen** (UniPID, Jyväskylän yliopisto) presentationer. TENK:s anförande hölls av Veikko Ikonen, medlem i TENK.

3.

HANDLÄGGNING VID MISSTANKAR OM KRÄNKNING AV GOD VETENSKAPLIG PRAXIS

3.1. MISSTÄNKTA OCH KONSTATERADE AVVIKELSER FRÅN GVP SOM ANMÄLTS TILL TENK

År 2023 anmälde Finlands universitet, yrkeshögskolor och andra forskningsorganisationer som förbundet sig till GVP-anvisningen sammanlagt 38 nya misstankar om avvikelse från god vetenskaplig praxis (GVP) till TENK. Av dessa gällde fyra lärdomsprov för högre yrkeshögskoleexamen.

Enligt anmälningarna till TENK slutfördes 37 GVP-processer under året, av vilka en del hade inletts redan under de föregående åren. Av dessa gällde 32 fall som undersökts vid universitet eller andra organisationer och fem högre YH-lärdomsprov. Misstankarna utreddes i GVP-processen i den organisation där den misstänkta undersökningen eller lärdomsprovet var på gång eller utfördes.

År 2023 konstaterades 11 GVP-kränkningar, varav sju var oredlighet och tre försummelse av GVP.

Misstankar om GVP-kränkningar och konstaterade GVP-kränkningar som anmälts till TENK, antal (antal anmälningar om högre YH-lärdomsprov inom parentes)	2023	2022	2021	2020	2019
Forskningsorganisationernas anmälningar om nya misstankar om GVP-kränkningar	38 (4)	31 (5)	53 (10)	43 (2)	34 (13)
Forskningsorganisationernas slutförda GVP-processer där man konstaterat GVP-kränkning: oredlighet	7 (2)	2 (1)	5 (2)	6 (3)	13 (9)
Forskningsorganisationernas slutförda GVP-processer där man konstaterat GVP-kränkning: försummelse	3 (0)	0	3 (1)	9 (2)	6 (4)

Tabell 1: Antalet misstänkta GVP-kränkningar och konstaterade GVP-kränkningar som anmälts till Forskningsetiska delegationen per år (antalet anmälningar om högre YH-lärdomsprov inom parentes).

3.2. BEGÄRDA OCH GIVNA GVP-UTLÅTANDEN FRÅN TENK

År 2023 mottog TENK 13 nya begäran om utlåtande i anslutning till utredningsprocessen för misstänkta kränkningar av god vetenskaplig praxis. Runtningen som uppstod på grund av det exceptionellt stora antalet begäranden om utlåtande som inkom i fjol kunde utredas och antalet begäran om utlåtande återgick 2023 till samma nivå som under tidigare år. Totalt gav TENK sammanlagt åtta GVP-utlåtanden under 2023.

Dessutom mottog TENK en begäran om utlåtande som gällde ett förhandsbedömningsutlåtande av etikprövningsnämnden för humanvetenskaper. Sammanfattningar av IEEA-utlåtanden från TENK presenteras i punkt 4.2

Sammanfattningar av de GVP-utlåtanden som TENK gav 2023 presenteras i punkt 3.3. Sammanfattningarna publiceras också på [TENK:s webbplats](#).

TENK:s utlåtanden, antal (antalet begäranden och utlåtanden om högre YH-lärdomsprov inom parentes)	2023	2022	2021	2020	2019
Mottagna nya begäran om utlåtande i anslutning till GVP-processen	13 (0)	8 (0)	37 (7)	14 (2)	23 (10)
Utlåtanden i anslutning till GVP-processen; även andra begäranden om utlåtande utöver de i föregående punkt ingår	7 (0)	19 (0)	22 (0)	13 (0)	22 (12)
Andra sakkunnig-utlåtanden än sådana som hänför sig till GVP-processerna	2	1	1	7	1

Tabell 2: Antalet utlåtanden från Forskningsetiska delegationen per år (antalet begäranden om utlåtande och utlåtanden om högre YH-lärdomsprov inom parentes).

3.3. SAMMANFATTNINGAR AV TENK:S GVP-UTLÅTANDEN

Utlåtande 1 (TENK 2023:1): Avsaknaden av omnämnande i seminarieföredraget ansågs inte vara en GVP-kränkning

TENK mottog universitetet X forskardoktor A:s begäran om utlåtande i anslutning till A:s anmälan om misstanke om GVP-kränkning. Den misstänkta var universitetsforskare vid samma universitet, docent B. Misstanken gällde stöld och försummelse av GVP. I begäran om utlåtande uttrycktes missnöje med rektorn X:s beslut i GVP-förutredningen i ärendet.

Enligt A hade B i sitt internationella seminarieföredrag presenterat deras undersökning som gjorts gemensamt som sin egen och på så sätt gjort sig skyldig till stöld. Dessutom ansåg A att B hade gjort sig skyldig till vilseledande av vetenskapssamfundet, eftersom A och de övriga forskarna i det gemensamma projektet inte hade nämnts i hans föredrag. Dessutom framförde A misstanke om B:s utnämning till docent.

TENK anser att syftet med det kontroversiella föredraget var att presentera B:s personliga forskarkarriär som ett ”Min väg till att bli forskare”-föredrag. Seminariet hade inte haft som mål att i större utsträckning presentera till exempel forskningsprojekt som genomförts vid X. Förkortningen av källhänvisningarna ansågs höra till normal praxis inom området. TENK

ansåg att B i sitt föredrag inte hade gjort sig skyldig till GVP-kränkning och att universitetet X har genomfört ifrågavarande GVP-process enligt TENK:s anvisningar.

Utlåtande 2 (TENK 2023:2): Professorn har inte stulit sin underlydandes forskningsidé, men hen borde ha informerat om sin egen projektplan

Universitetslektor A inom det medicinska och hälsovetenskapliga området misstänkte sin förman, professor B för att ha stulit forskningsidéer från sin forskningsgrupp, förringat andra forskares prestationer och försvårat deras arbete. Kärnan i fallet var den figur som presenterades i manuskriptet till A:s forskningsgrupps gemensamma artikel över den teoretiska modellen, som enligt A hade uppkommit som ett resultat av ett långvarigt utvecklingsarbete. A blev förvånad när figuren i fråga var med i en presentation över B:s projektplan under deras teammöte. Medlem C i A:s forskningsgrupp hade utan A:s vetskap gett B tillstånd att använda manuskriptet i fråga i projektberedningen. A hade för avsikt att ansöka om finansiering för ett nytt projekt som baserar sig på figuren, men hen ändrade sin plan för att förhindra konkurrenssituation. B fick finansiering för sitt projekt men A blev utan.

På basis av förutredningen beslöt universitetets rektor att ingen GVP-kränkning hade skett. Eftersom det i presentationen hänvisades till ovan nämnda manuskript, framförde B inte någon omstridd idé i sitt eget namn. A var missnöjd med både slutsatsen och den genomförda GVP-processen. Enligt hen kände förutredaren inte på djupet till det vetenskapsområde som misstanken gällde.

I sitt utlåtande ansåg TENK att B, i egenskap av förman, på eget initiativ och i god tid skulle ha kommit överens med A om arbetsfördelningen i projektplaneringen av forskningsämnen som ligger nära varandra. B borde också ha bett om tillstånd att använda det omtvistade manuskriptet antingen av alla författare eller av den ansvariga forskaren för forskningsprojektet, det vill säga A. Att B inte gjorde det kan dock inte betraktas som stöld eller försummelse. Eftersom B i sin framställning nämnde källan var det således inte fråga om en grov försummelse. Enligt TENK hade förutredningen och förutredarens sakkunskap varit tillräckliga och det behövdes ingen egentlig utredning i ärendet.

Utlåtande 3 (TENK 2023:3): Användningen av provmaterialet ingick i forskningsgruppens verksamhet och användning av det var inte en GVP-kränkning

Forskare A vid universitet X gjorde en anmälan om misstanke om GVP-kränkning, där misstanken riktades mot universitetet Y forskardoktor B och projektforskare C. Misstanken gällde en kränkning av upphovsmannaskap.

Enligt A hade hen gjort tester i ett projekt som leddes av B. Resultaten presenterades i en artikel som B, C och tre andra skribenter publicerade 2012. Enligt A hade det skett en GVP-kränkning, eftersom A inte hade ombetts att vara med i artikelns författargrupp. A var missnöjd med det GVP-förutredningsbeslut som Y:s rektor fattat i ärendet, enligt vilket det inte var fråga om en GVP-kränkning.

I sitt utlåtande ansåg TENK att både A:s och B:s tester utfördes inom samma forskningsgrupp. B hade varit ansvarig forskare i sin forskningsgrupp och ansvarat för forskningsgruppens interna arbetsfördelning. TENK ansåg att varken B eller C hade gjort sig skyldiga till GVP-kränkning och att GVP-processen i fråga hade genomförts enligt TENK:s anvisningar.

Utlåtande 4 (TENK 2023:4): Att inte hänvisa till den gemensamma artikelns författares lärdomsprov var inte plagiering

Forskare A misstänkte att forskardoktor B, biträdande professor C och professor D skulle ha gjort sig skyldiga till plagiering av forskar E:s lärdomsprov i en gemensam artikel inom det tekniska området, som skrevs av B, C, D och E. I artikeln användes lärdomsprovets text, resultat och observationer, men ingen hänvisning till lärdomsprovet gjordes. Samtidigt skulle vetenskapssamfundet enligt A ha vilselett i fråga om nyhetsvärdet i fynden i artikeln. I sin begäran om utlåtande till TENK konstaterade A att referentgranskarna inte hade kunnat känna till artikelns likheter med lärdomsprovet.

I sitt beslut ansåg universitetets rektor att även om hänvisningen skulle ha varit önskvärd hade ingen GVP-kränkning skett. Enligt rektorn ”rekommenderas att man å ena sidan i stor utsträckning hänvisar till tidigare lärdomsprov, men å andra sidan måste man avstå från att alltför mycket hänvisa till sina egna publikationer för att på konstgjord väg höja hänvisningsindexen”.

TENK har fastställt att författare av vetenskapliga gemensamma artiklar tillsammans ska godkänna både artikelns innehåll och vems namn som antecknas i författarförteckningen. Om en GVP-kränkning konstateras i en gemensam artikel ansvarar alla forskare som antecknats som författare gemensamt för den, om inte varje författares kontribution specificeras separat i publikationen i fråga.

I sitt utlåtande ansåg TENK att eftersom E hade varit en av författarna till den misstänkta artikeln hade artikeln inte gett upphov till plagiering av delar av hans lärdomsprov. Genom att godkänna artikelns manus hade E samtidigt godkänt att det inte hänvisade till hans lärdomsprov. Samtidigt instämde TENK dock i universitetets uppfattning att i synnerhet handledarna för lärdomsproven borde komma ihåg god hänvisningspraxis när lärdomsprovet och den vetenskapliga publikationen innehållsmässigt är nära.

Utlåtande 5 (TENK 2023:5): Motiveringen till rektorns beslut räckte inte för att konstatera oredlighet. Övergångsbestämmelserna mellan GVP-anvisningarna hade tolkats felaktigt.

Överlärare A vid YH 1 och två andra forskare misstänkte att YH 2:s lektor B hade gjort sig skyldig till stöld i två artiklar inom det tekniska området. Enligt A hade B verkat som sakkunnig i ett mångvetenskapligt samprojekt, men inte som medlem i forskningsgruppen, och B hade inte i sina artiklar haft rätt att använda projektets resultat i eget namn. Enligt B hade avtalssituationen gällande projektets parter och resultat dock varit oklar. Inom B:s eget vetenskapsområde anges dessutom endast personer som har deltagit i skrivarbetet.

På basis av förutredningen beslöt rektorn för YH 2 att B hade gjort sig skyldig till en lindrig GVP-kränkning, nämligen till stöld enligt GVP 2012-anvisningen och plagiat enligt GVP 2023-anvisningen. Eftersom gärningen enligt rektorn var lindrig fanns det inget behov av att inleda en egentlig utredning.

Enligt TENK ska andra forskares bidrag lyftas fram i vetenskapliga publikationer på ett sätt som bedöms från fall till fall och på ett tillräckligt sätt. För att man i GVP-processen ska kunna konstatera att stölden är mycket allvarlig, både som gärning och till följd av konsekvenserna, måste gärningen både uppfylla kännetecknen för stöld och vara avsiktlig och medvetet vilseledande för vetenskapssamfundet. I det här fallet var motiveringen till rektorns beslut inte tillräckligt detaljerad för att konstatera stöld.

Eftersom det förblev oklart hur en GVP-kränkning inträffat och identifierats, skulle en egentlig utredning enligt TENK inledas i ärendet. Både bedömningen av en eventuell kränkning och GVP-processen skulle genomföras enligt GVP 2012-anvisningen.

Utlåtande 6 (TENK 2023:6): Brister relaterade till kvaliteten i pro gradu-avhandlingen uppdagades inte som GVP-kränkningar

Person A gjorde en anmälan om misstanke om GVP-kränkning till universitetets rektor, enligt vilken magisterstuderande B i samhällsvetenskaper och ekonomiska vetenskaper skulle ha gjort sig skyldig till oredlighet i forskningen som framkommer i form av plagiering, stöld, fabricering och förvrängning av observationer samt till vilseledande av vetenskapssamfundet som kan tolkas som försummelse.

Slutsatsen av universitetets förutredning var att B inte kunde anses ha gjort sig skyldig till oredlighet eller försummelse och att det inte fanns skäl att inleda en egentlig undersökning. A var missnöjd med beslutet och med GVP-processen vid universitetet.

I sitt utlåtande ansåg TENK att GVP-processen har genomförts på behörigt sätt och att B som utexaminerats som magister inte hade gjort sig skyldig till GVP-kränkning i sitt lärdomsprov. Bedömningskriterierna för den

fakultet som utfört undersökningen tillåter kvalitativa brister i pro gradu-avhandlingarna. TENK tar i sina utlåtanden inte ställning till bedömningarna av lärdomsprov.

Utlåtande 8 (TENK 2023:8): I GVP-processer riktade till enskilda forskare är det inte möjligt att bedöma en organisations verksamhet som myndighet

Professor A misstänkte att det råder en intressekonflikt vid en forskningsinstitution när samma personer som bedriver forskningsverksamhet fattar myndighetsbeslut i anslutning till det ämne de undersökt. A riktade sin misstanke mot namngivna tre personer. Forskningsinstitutet inledde inte någon förutredning enligt GVP-processen i ärendet.

Enligt TENK kan man inte bedöma organisationens verksamhet som myndighet i en GVP-process som riktar sig till enskilda forskare. I A:s misstanke om GVP-kränkning framfördes dock allvarliga påståenden om enskilda forskares verksamhet. Således hörde misstanken till tillämpningsområdet för GVP-anvisningen och forskningsinstitutet borde ha gjort en förutredning enligt GVP-processen i ärendet, i samband med vilken parterna hade hörts.

Den preliminära kartläggningen som forskningsinstitutet utförde i ärendet motsvarade dock till sin omfattning en förutredning enligt GVP-processen och förutredningen skulle inte ha medfört något sådant nytt i ärendet som inte redan hade framgått av de handlingar som lämnats in i samband med TENK:s utlåtandebehandling och hörandet av parterna. Således var det inte nödvändigt att inleda en förutredning enligt GVP-anvisningen. De misstänkta forskarna hade inte gjort sig skyldiga till GVP-kränkning.

4

ETISK FÖRHANDS- BEDÖMNING

4.1. KOORDINERING AV ETIKPRÖVNING INOM HUMANVETENSKAPERNA (IEEA)

TENK koordinerar den etiska förhandsbedömningen av humanvetenskaper (IEEA) i Finland och främjar samarbetet mellan regionala och organisations-specifika etikprövningsnämnder inom humanvetenskaper.

Nämndernas uppgift är att på forskarnas begäran ge förhandsprövningsutlåtanden om forskningsplanernas etik och andra risker som ingår i forskningen. Bedömningen grundar sig på TENK:s anvisning *Etiska principer för humanforskning och etikprövning inom humanvetenskaperna i Finland (2019)*. Organisationerna har förbundit sig att följa anvisningen. Anvisningen har utarbetats tillsammans med vetenskapssamfundet.

TENK:s byrå följer upp situationen i förhandsbedömningen genom att årligen samla in information om de fall som nämnderna behandlat och upprätthålla en lista över nämndernas kontaktuppgifter. I slutet av 2023 hade sammanlagt 80 organisationer förbundit sig till den etiska anvisningen för humanvetenskaper.

Behovet av etisk förhandsbedömning ökar ständigt. Omfattande och ofta mångvetenskapliga projekt förutsätter noggranna etiska överväganden. Helt negativa utlåtanden ges mycket sällan, men den fortsatta diskussionen som följer på begäran om utlåtande och olika preciserande frågor är en central del av utlåtandeprocesserna. Om begäran om utlåtande har gjorts endast på yrkande av utgivaren, kan nämnderna behandla begäran om utlåtande med påskyndad tidtabell. Nämnderna kan också ge en beskrivning av det finländska förhandsbedömningssystemet. Forskarna behöver fortfarande stöd i frågor som gäller behandlingen av personuppgifter. Forskarna funderar också på användningen av artificiell intelligens i forskningen. Mångvetenskapliga, internationella projekt, specialfrågor inom konstnärlig forskning samt projekt som kombinerar vetenskaplig forskning och utvecklingsverksamhet lyftes fram som utmanande fall.

Fall som behandlats av etikprövningsnämnder för humanvetenskaper, antal	2023	2022	2021	2020	2019	2018
Begäran om utlåtande om etisk förhandsbedömning	802	690	589	432	432	468
Givna utlåtanden från etiska nämnder	819	611	582	395	389	457
Negativt utlåtande ¹	4	4	3	7	0	13
Inget utlåtande har getts (prövningen ansågs inte vara nödvändig eller begäran om utlåtande hänvisades till en annan nämnd)	20	57	36	21	36	26
Organisationer som svarat på TENK:s uppföljningsenkät	27	25	34	25	27	24

Tabell 3: Antalet fall som etikprövningsnämnder för humanvetenskaper har behandlat per år.

Vid behov kan man begära utlåtande av TENK om beslut som fattats av etikprövningsnämnder för humanvetenskaper. **Sektionen för etisk förhandsbedömning av humanvetenskaper** behandlade år 2023 begäranden om IEEA-utlåtanden och beredde utlåtanden. Sektionens andra uppgift är att utveckla den etiska förhandsbedömningen av humanvetenskaperna och nämndernas arbete i Finland samt följa den internationella utvecklingen inom den branschspecifika, icke-medicinska forskningsetiken.

Risto Turunen från TENK:s medlemskår är ordförande för sektionen och Riitta Salmelin är vice ordförande. Övriga medlemmar är TENK:s medlemmar Veikko Ikonen och Susanna Näreaho samt generalsekreterare Sanna-Kaisa Spoo. Sekreteraruppgifterna sköttes fram till den 31.7.2023 av

1 År 2019 och därefter avses med negativt utlåtande att man inte alls kunde ge ett positivt utlåtande eller att de korrigeringar som krävdes i forskningsplanen inte har gjorts eller att tilläggsmaterial som begärts för begäran om utlåtande inte har lämnats in. Före 2019 innehåller antalen också fall där begäran om utlåtande har returnerats med ovillkorliga rättelseyrkanden.

specialsakkunnig Minna Aittasalo och från och med den 1.8.2023 av special-sakkunnig **Iina Kohonen**. Sektionen höll fem möten 2023.

4.2. BEGÄRDA OCH GIVNA IEEA-UTLÅTANDEN FRÅN TENK

I TENK:s anvisning *Etiska principer för humanforskning och etikprövning av inom humanvetenskaperna i Finland (PDF)* konstateras att den som begär ett förhandsbedömningsutlåtande kan begära ett utlåtande av TENK om hen inte godkänner det beslut som etikprövningsnämnden för humanvetenskaper har fattat eller de ändringsförslag som utlåtandet innehåller.

År 2023 mottog TENK en begäran om utlåtande som gällde etisk förhandsbedömning av humanvetenskaper. En sammanfattning av IEEA-utlåtandet presenteras nedan.

IEEA-utlåtande 1 (TENK 2023:7): Etikprövningsnämnden för humanvetenskaper agerade enligt TENK:s anvisningar när den bad den regionala medicinska etiska kommittén ta ställning till begäran om utlåtande

Forskaren bad TENK om ett utlåtande gällande yrkeshögskolans etikprövningsnämnd för humanvetenskapers beslut att inte ge ett förhandsbedömningsutlåtande till hens undersökning. Nämnden anser att forskningsupplägget och forskningsplanen innehöll drag som gör att det kunde vara fråga om forskning som omfattas av den medicinska forskningslagen.

Med forskarens tillstånd frågade sekreteraren för etikprövningsnämnden för humanvetenskaper den regionala etiska kommittén för medicin om saken, som ansåg att forskningsupplägget omfattades av forskningslagen. Forskaren lämnade in ansökan till den medicinska etiska kommittén för behandling och fick ett utlåtande om förhandsbedömningen som förordade undersökningen.

Forskaren ifrågasätter dock nämndens beslut att inte ge något utlåtande. Enligt hens åsikt hörde forskningen inte till den medicinska forskningslagen bland annat på grund av att forskningens fokus inte låg på faktorer i anslutning till sjukdom eller hälsa. Dessutom var deltagarna i undersökningen grundfriska och hörde inte till någon riskgrupp. Hen bad TENK om sin syn på gränsdragningen mellan den etiska förhandsbedömningen av humanvetenskaper och medicin, så att gränsen skulle vara regionalt enhetlig. Dessutom önskar hen att TENK tar ställning till det sätt på vilket nämnden motiverade sitt beslut att inte ge något utlåtande.

Enligt TENK var forskningsupplägget som beskrivs i begäran om utlåtande ett gränsfall som eventuellt också kunde ha bedömts av den etiska kommittén för humanvetenskap. Den etikprövningsnämnden för humanvetenskaper agerade i enlighet med IEEA 2019-anvisningen när den begärde den regionala

medicinska etiska kommitténs ståndpunkt till huruvida forskningen skulle bedömas under den medicinska forskningslagen. Eftersom det enligt den regionala medicinska etiska kommitténs bedömning var fråga om en undersökning som omfattas av forskningslagen, var detta rätt instans för att bedöma undersökningen.

Enligt TENK motiverade etikprövningsnämnden också saken på ett tillräckligt sätt för forskaren. På ett allmänt plan uppmuntrar TENK kommittéerna att så tydligt som möjligt specificera motiveringarna för sina beslut.

4.3. UTVECKLINGSPROJEKT FÖR ETISKA PRINCIPER OCH ETISK FÖRHANDBEDÖMNING AV FORSKNING SOM GÄLLER NATUREN OCH MILJÖN

Vid TENK inleddes i oktober ett projekt vars mål är att utarbeta nationella etiska principer samt en verksamhetsmodell för etisk förhandsbedömning inom natur- och miljöforskning i Finland. Projektet gäller all forskning som gäller naturen och miljön.

Med hjälp av projektet Natur- och miljöforskningens etiska principer och förhandsbedömningssamarbete (LYTE), som finansieras av UKM, strävar man efter att förenhetliga och utveckla forskningsetisk praxis inom natur- och biovetenskap samt miljö- och teknikforskning och samtidigt öka den etiska diskussionen om forskningens konsekvenser för naturen och miljön. Som förebild för projektet fungerar TENK:s verksamhetsmodell för etisk förhandsprövning av forskning som gäller människor.

Man beslöt att ansöka om finansiering för projektet utifrån resultaten från den behovskartläggning som publicerades i januari (TENK 1/2023).

För projektet som avslutas i augusti 2025 tillsattes en styrgrupp, vars ordförande är TENK:s ordförande Riitta Keiski. Till ordförande för arbetsgruppen valdes TENK:s vice ordförande Sirpa Thessler. **Veera Launis**, sakkunnig vid TENK, är sekreterare för styrgruppen och arbetsgruppen.

5.

INTERNATIONELL VERKSAMHET

TENK DELTAR I EU-projektet PREPARED inom programmet Horisont Europa som inleddes i september 2022. Målet med det treåriga projektet är att skapa etiska riktlinjer för forskning i kristider, där forskningsresultaten ska börja tillämpas enligt en snabbare tidtabell. Utgångspunkten för projektet är att svara på de forskningsetiska utmaningar som stötts på under COVID-19-pandemin. Konsortiet har en stark bio- och medicinsk betoning. De anvisningar som skapas i projektet bör också kunna tillämpas på annan än bio- och medicinsk forskning, och TENK har en central roll i denna uppgift.

TENK:s viktigaste uppgifter i det treåriga projektet är att kartlägga europeiska forskningsetiska (*research integrity*) regleringsätt och samarbeta med den europeiska organisationen för forskningsetik ENRIO och andra forskningsetiska aktörer. Dessutom har TENK till uppgift att säkerställa att de anvisningar som görs i projektet följer den europeiska praxisen och anvisningarna för forskningsetik.

År 2023 producerade TENK en analys av de europeiska forskningsetiska systemen för projektet samt var med och ordnade en fokusgruppsintervju vars syfte var att validera de forskningsetiska problem som upptäcktes under projektets första år och som påskyndats av coronapandemin.

Projektet koordineras av University of Central Lancashire (Cypern).

Dessutom är TENK med som partner i det treåriga EU-projektet för forskningsetik BEYOND (2023–2025). BEYOND-projektet utreder med beteendevetenskapliga metoder vilka institutionella faktorer och till forskarkarriären relaterade faktorer som ligger bakom vetenskapsfusk och hurdan forskningsetisk utbildning som fungerar på bästa möjliga sätt. Syftet med projektet är att skapa modeller för att avveckla och förebygga faktorer som ökar risken för oredlig verksamhet. Inom projektet utvecklas dessutom nytt utbildningsmaterial och befintligt utbildningsmaterial vidareutvecklas.

Forskningsetiska delegationen ansvarar för kommunikationen om det internationella projektet. År 2023 skapade man till exempel en kommunikationsplan och en plan för påverkan för projektet (Dissemination, Exploitation and Communication Plan), planerade och beställde en grafisk profil, planerade och genomförde en webbplats samt inledde projektets kommunikation i sociala medier på LinkedIn.

I projektet gör TENK också konsultation om nyttan av de befintliga utbildningsmodellerna för att minska forskningsfusk och forskningsfuskutredningarnas och -utlåtandeprocessernas inverkan på de delaktiga forskarna.

Projektet koordineras av Oslo universitet och projektets andra finländska partner är Helsingfors universitet.

TENK fortsatte samarbetet med föreningen European Network of Research Integrity Offices (ENRIO) bland annat genom att redigera och publicera webbpublikationen Research Integrity Practice in Europe på ENRIO:s europeiska forskningsetikkongress i Paris.

6.

PERSONAL OCH EKONOMI

ÅR 2023 ARBETADE generalsekreteraren, docenten, FD **Sanna-Kaisa Spoof** och specialsakkunnig TaD **Iina Kohonen** i Forskningsetiska delegationens sekretariat. Under Kohonens tjänstledighet (1.2.2022–21.8.2023) arbetade dessutom sakkunnig PD Eero Kaila och specialsakkunnig, docent, HVD Minna Aittasalo (till 31.7.2023) vid sekretariatet. Till sekretariatet hörde dessutom koordinatorn, docenten, FD Anni Sairio och koordinatorn för internationella ärenden PM Kalle Videnoja. FM Veera Launis (1.10.2023) började som visstidsanställd sakkunnig vid TENK. Som deltidsanställda vid sekretariatet arbetade planerare FM **Terhi Tarkiainen** och byråsekreterare KTK **Kaisu Reiss**. Under Tarkiainens tjänstledighet (fr.o.m. 1.4.2023) var FM **Meri Vainiomäki** vikarie.

TENK:s sekretariat arbetade i anslutning till Vetenskapliga samfundens delegations (VSD) kontor på adressen Kyrkogatan 6, Helsingfors. Utöver kontorslokalerna erbjuder VSD TENK ekonomi- och personalförvaltning samt IT-tjänster.

Delegationen hade tillgång till ett allmänt understöd på 314 000 euro från undervisnings- och kulturministeriet och dessutom projektfinansiering från undervisnings- och kulturministeriet samt Europeiska unionen.

Denna verksamhetsberättelse har godkänts vid Forskningsetiska delegationens möte 19.3.2024.

Riitta Keiski
Ordförande

Sanna-Kaisa Spoof
Generalsekreterare

TUTKIMUSEETTINEN
NEUVOTTELUKUNTA

FORSKNINGSETISKA
DELEGATIONEN

FINNISH NATIONAL BOARD ON
RESEARCH INTEGRITY TENK

www.tenk.fi